

HRVATSKOGLAGOLJSKI ZBORNICI NELITURGIJSKOGA SADRŽAJA

Krolo, Korina

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:322063>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

HRVATSKOGLAGOLJSKI ZBORNICI NELITURGIJSKOGA SADRŽAJA

KORINA KROLO

Split, 2024.

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Starocrkvenoslavenski jezik

HRVATSKOGLAGOLJSKI ZBORNICI NELITURGIJSKOGA SADRŽAJA

STUDENTICA:

Korina Krolo

MENTORICA:

dr. sc. Katarina Lozić Knezović, izv. prof.

Split, rujan 2024.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Hrvatskoglagoljski zbornici neliturgijskoga sadržaja	1
2.1. Funkcija zbornika.....	2
2.2. Jezik zbornika.....	4
3. Popis zbornika.....	5
3.1. <i>Pariški zbornik</i> (CPar).....	6
3.2. <i>Ivančičev zbornik</i> (CIvan)	7
3.3. <i>Vinodolski zbornik</i> (CVinod)	9
3.4. <i>Petrisov zbornik</i> (CPet)	10
3.5. <i>Oxfordski zbornik</i> (COxf).....	11
3.6. <i>Zbornik u Berčićevoj zbirci br. 5</i> (CBč).....	12
3.7. <i>Zbornik duhovnog štiva</i> (CAc).....	13
3.8. <i>Ljubljanski zbornik</i> (CLab)	14
3.9. <i>Klimantovičev zbornik I</i> (RitKlim).....	15
3.10. <i>Tkonski zbornik</i> (CTk)	16
3.11. <i>Žgombičev zbornik</i> (CŽg).....	17
3.12. <i>Grškovičev zbornik</i> (CGrš)	18
3.13. <i>Fatevičev zbornik duhovnog štiva</i> (CFat)	19
3.14. <i>Regula sv. Benedikta</i> (RegBen)	20
3.15. <i>Amulet</i> (Amul)	21
4. Zaključak.....	22
5. Literatura.....	23
Sažetak	26
Summary	26

1. Uvod

Središte su proučavanja ovoga rada hrvatskoglagoljski zbornici neliturgijskoga sadržaja. Oni nastaju već u 12. stoljeću, no oni najstariji sačuvani su samo u ostrišcima, iako se pretpostavlja da su nekada bili dio opsežnih kodeksa (Hercigonja 2006: 78–79). Od pojave prvih cjelovitih u 14. stoljeću pa sve do 16. stoljeća postaju najpopularnija vrsta glagoljaških rukopisa (Hercigonja 2006: 218) te se javljaju sve do 18. stoljeća. Riječ je o kodeksima sastavljenima od književnih tekstova raznovrsnoga karaktera koji uključuju moralizatorske spise, tekstove vjersko-poučnoga sadržaja, duhovne pjesme i pripovjedne tekstove poput apokrifa, eshatoloških vizija, legendi i mirakula. Njihovo je stvaranje proizišlo iz želje da se glagoljaškim duhovnicima olakša kateheza i pastorizacija te da bi se prikupila građa za odgoj i obrazovanje mladih svećenika (Hercigonja 1983: 165, Galić 2022: 494). U ovim se zbornicima nalaze i prijevodi s latinskoga, talijanskoga i češkoga jezika, kao i prijevodi djela popularnih u zapadnoj Europi. To pokazuje kako je hrvatska srednjovjekovna književnost pratila suvremenu europsku književnu produkciju (Damjanović 2020: 37). Ovaj će rad predočiti važnost hrvatskih neliturgijskih zbornika prikazom njihovih značajki, sadržaja i jezičnih specifičnosti. Zatim će se predstaviti zbornici koji su navedeni kao izvori za građu *Rječnika hrvatske redakcije crkvenoslavenskoga jezika*, a primjeri iz tih rukopisa također su korišteni u korpusu prve gramatike hrvatskoga crkvenoslavenskog jezika, naslovljene *Hrvatski crkvenoslavenski jezik*. Treba napomenuti kako u pregled neće biti uključeni fragmenti, već samo cjeloviti zbornici.

2. Hrvatskoglagoljski zbornici neliturgijskoga sadržaja

Izmijenjen odnos prema strogoj crkvenoslavenskoj jezično-književnoj tradiciji najbolje se očituje u neliturgijskim zborničkim kodeksima 14. – 16. stoljeća. Ti kodeksi ne samo da iskazuju nastojanje glagoljaškog kruga da osigura širu i višu razinu komunikacije s pastvom, već ističu i namjeru da se književni život hrvatske sredine sustavno obogati najpopularnijim dostignućima zapadnoeuropske, pretežito latinsko-talijanske, srednjovjekovne teološke i nabožne literature (Hercigonja 1975: 198). Damjanović (2020: 37) naglašava da kako su u glagoljaškim zbornicima izvrsni prijevodi s latinskoga, talijanskoga i češkoga jezika. Oni su pomogli da čakavski i drugi hrvatski idiomi postanu pogodni za izražavanje bilo koje teme. Osim toga, hrvatska književnost u tim zbornicima nudi mnogo najpopularnijih

zapadnoeuropskih suvremenih tekstova. Ti zbornici u prijevodu čuvaju neke od popularnih tekstova europskih književnosti na latinskom jeziku: *Miracoli della gloriosa Vergine, Confessionale generale, Vita et Transitus Sancti Hieronymi, Dialogi Gregorii papae, morte prologus, Altercatio corporis et animae, Summula Antoniana, De Fiore di virtù, Modus bene vivendi ad sororem, Disticha moralia Catonis, Paradisus animae, Visio Tundali, Sermones de sanctis, Elucidarius, roman o Troji, Aleksandrida, viteški romani o Lancelotu, Tristanu* itd.

Po prirodi sadržaja i funkciji, neliturgijski kodeksi, među kojima su s književnopovijesnoga stajališta najzanimljiviji zbornici, ne spadaju u spise koje su svećenici ili glagoljaške institucije morali posjedovati, za razliku od brevijara, misala ili rituala. Ovisno o svojoj tematskoj strukturi, ti su kodeksi predstavljali pomoćne teološko-didaktičke, katehitičke, ritualne, religiozno (i svjetovno) književne kompilacije, kanonskopravne priručnike ili općeobrazovne enciklopedije. Međutim, zbog njihova osebujnog karaktera tek je nevelik broj pojedinaca ili duhovničkih kolegija mogao priuštiti kupnju ili organiziranje prepisivanja zbornika. Razlog je tomu njihovo kompiliranje koje je pretpostavljalo postojanje relativno bogate biblioteke raznovrsnih tekstova predložaka do kojih tada nije bilo lako doći, posebno u manjim 'kapitulima' ili siromašnijim župama (Hercigonja 1975: 198).

2.1. Funkcija zbornika

Hercigonja (1975: 199–200) ističe kako je funkcija neliturgijskih zbornika mogla biti trojaka, promatrajući tematsko-sadržajnu strukturu sačuvanih rukopisa. Duhovnicima, posebno onima zaduženima za izobrazbu glagoljaškoga pomlatka, zbornici poput *Petrisova, Vinodolskoga, Ivančićeva, Žgombičeva, Grškovičeva* i *Oxfordskoga* služili su velikim dijelom kao udžbenici pastoralne teologije i kršćanskog nauka. Ovi zbornici bili su svojevrstni podsjetnici koji su sadržavali osnovna teološka znanja i tekstove praktične važnosti potrebne za obavljanje različitih funkcija svećeničkog poziva. Toj svrsi bili su namijenjeni, primjerice, priručnici kršćanske dogmatike, moralnoteološke kazuistike, dekretali, kazusi kanonskog prava (bračno-pravna pitanja, razlozi kleričkog bezređa, simonija, crkvena prokletstva, odrešenje redovnika, rezervirani kazusi – papinski i biskupski), zatim tekstovi iz liturgike – objašnjenja simbolike dijelova mise i svećenikova odijela – opsežni priručnici za ispovjednike (popularni *Antonini*) te brojni drugi članci religiozno-didaktičkog karaktera rasuti po zborničkim kodeksima. Opća srednjovjekovna znanja iz kozmografije, biologije i zoologije pružali su

glagoljaškim žaknima pitanja i odgovori u tekstovima poput *Besjeda triju svetitelja*, *Pitanja proroka Ezdre*, *Lucidara* (u *Petrisovu* i *Žgombićevu zborniku*, ali fragmentarno prepisivani još i u 2. polovici 17. stoljeća, što pokazuju, primjerice, *Košćićićevi odlomci* u rukopisu *JA IV a 80/35*) i nešto manje zanimljivi, no u hrvatskoglagoljskoj književnosti rijetki tekstovi iz *Fiziologa* (sačuvani u *Vinodolskom zborniku*, *Petrisovu zborniku* i *Zborniku JAZU IV a 48*). Moralizatorsko-asketsku poduku dobivali su iz spisa poput *Raja duše*, *Cvjeta ot kreposti*, *Kvadrige*, *Zrcala*, *Meštrije od dobra umrtija* ili aforističkih tekstova s izrazito didaktičkom intonacijom kao što su *Nauk sinu Virčadovu*, *Knjige Kata mudroga* ili sentencije u *Priči o Akiru*.

Nadalje, Hercigonja (1975: 202) navodi da su legende, Bogorodičini mirakuli, anegdote, apokrif, prenja (moraliteti), svjetovne pripovijesti, crkvena poezija i prikazanja predstavljali književne oblike s moralizatorskom namjerom i religiozno-simboličkim sadržajem koji nisu direktno vezani za svakodnevne obveze klera. Ovakvi tekstovi pokazuju intenzitet i kontakt književnoga djelovanja na hrvatskom području s onim europskoga srednjovjekovlja te su važni za razumijevanje književnosti glagoljaškoga kruga. Eklektički i kompilativni karakter zbornika pruža uvid u „dualizam hrvatske glagoljske knjige“ (S. Ivšić), prožimanje istočne i zapadne književno-kulturne tradicije. Ova skromna književna produkcija u sadržaj svojih zbornika uključuje spise iz staroslavensko-bizantskoga (ranokršćanskoga) opusa (apokrif, hagiografije, legende, crkvena retorika, molitve) i zapadnoeuropskoga srednjovjekovlja (svetačke legende, Bogorodičini mirakuli, moraliteti, crkvena poezija, svjetovne pripovijesti).

Također, zbornici propovijedi namijenjeni pastorizaciji, egzemplima poput *Kvarezimala*, *Blagdanara* i *Disipulâ* olakšavali su glagoljaškom svećenstvu propovjedničko djelovanje među pastvom i rad sa žaknima. U ovim spisima, većinom prevedenima s latinskoga i talijanskoga jezika, ističe se prevodilačka vještina i osjećaj za nijansiranje shematiziranih propovijedi (uvod, ekžempli, objašnjenja), živo pričanje te funkcionalno interpretiran simbolizam i spretan izbor 'primjera' (ekžempla) iz biblijskih izvora, mirakula i legendi. Time je izbjegnuta suha apstrakcija skolastičke retorike i pobuđeno zanimanje slušalaca. Propovjednici su koristili poneke 'slovjenizme' (najčešće u biblijskim citatima) kako bi svojim propovijedima dali svečaniji ton, ali rukopisi pokazuju da su to bili samo poznati leksički elementi iz obreda (Hercigonja 1975: 202).

2.2. Jezik zbornika

Opća jezična slika neliturgijskih zbornika nastalih od kraja 14. stoljeća do početka druge polovice 16. stoljeća jako je dobro poznata. Njihovo je najistaknutije obilježje miješanje hrvatskih (čakavskih) i crkvenoslavenskih jezičnih elemenata. Njihova zastupljenost u tekstovima zbornika nije strogo određena, već ovisi o čimbenicima poput starosti kodeksa, vrste predloška, namjene teksta te obrazovanja i stava pisara (Nazor 1963: 69–70; Hercigonja 1975: 31; 1983: 166, Galić 2022: 494).

Galić (2022: 495) navodi kako je jezična slika neliturgijskih zbornika s kraja 16. stoljeća mnogo je manje istražena. Riječ o kodeksima nastalim nakon ili tijekom ključnih događaja u povijesti hrvatskoga glagoljaštva i pismenosti na hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku pa je izuzetno važno njihovo istraživanje. Godinom završetka crkvenoslavenskoga razdoblja u Hrvatskoj smatra se 1561. godina kada je tiskan posljednji kodeks na izvornom hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku – *Brozićev brevijar*. Galić nadalje ističe kako prekid domaćega glagoljaškog tiska, početak istočnoslavenizacije (rusifikacije) liturgijskih knjiga u 17. i 18. stoljeću te pojava *šćaveta*, latiničnih obrednih knjižica na narodnom jeziku označavaju kraj triglosijskoga stanja na hrvatskom području. U svojem radu Lozić Knezović i Galić Kakkonen (2010: 211) ističu kako je hrvatsko srednjovjekovlje najsloženije razdoblje u našoj jezičnoj povijesti te zaključuju da između crkvenoslavenskoga i govornoga jezika nije postojao odnos bilingvizma nego diglosije, odnosno triglosije. Riječ je o fenomenu koji povezuje funkcionalne značajke različitih jezičnih sustava i široko je rasprostranjen u vremenu, prostoru te različitim društvenim i jezičnim kontekstima (Lozić Knezović, Galić Kakkonen 2010: 213).

To je obilježilo hrvatskoglagoljsku pismenost od kraja 14. do početka druge polovice 16. stoljeća, kada „su hrvatski crkvenoslavenski, hrvatsko-crkvenoslavenski amalgam“ i čakavština imali specifične funkcije (Damjanović 1984: 21, 2008: 11–12; HCJ 2014: 19). Također, u ovom razdoblju postaje sve očitije opadanje glagoljaštva najviše zbog vjerskih sukoba, opasnosti od Turaka i raseljavanja stanovništva (HCJ 2014: 16–17, Galić 2022: 495).

Anica Nazor usmjerila je svoja istraživanja na jezičnu analizu priloga Ivančićeva zbornika kako bi utvrdila mogu li hrvatskoglagoljski zbornici poslužiti kao izvori za rječnik hrvatskoga staroslavenskog jezika. Slijedeći Vjekoslava Štefanića, koji je primijetio jezičnu neujednačenost *Petrisova zbornika* (1468.), Nazor (1963: 70) je zaključila da svaki prilog treba zasebno analizirati kako bi se odredio njegov jezik, uz primjenu statističke metode. Međutim,

Eduard Hercigonja najzaslužniji je za drukčiju metodu proučavanja jezika hrvatskoglagoljskih zbornika. Priznaje važnost metode parcelacije, koja svakom zborničkom članku pristupa pojedinačno, ali upozorava na činjenicu da takav pristup otežava i usporava oblikovanje slike o jeziku cjelovitoga zbornika i cjelokupne hrvatskoglagoljske zborničke produkcije (Hercigonja 1983: 299–301). Stoga prednost daje sintetičkoj metodi, koja zbornik promatra kao cjelinu te izlučuje zajedničko obilježje čitavoga zbornika. Time Hercigonja usmjerava svoja istraživanja na zanemareno područje stilističkih i sintaktičkih raščlambi kako bi jasnije prikazao izražajne vrednote hrvatskoglagoljskih neliturgijskih tekstova (Hercigonja 1983: 395–439).

Metoda parcelacije obilježila je hrvatsku filološku produkciju druge polovice 20. i početka 21. stoljeća. Hercigonja objašnjava kako jezična obrada hrvatskoglagoljskih zbornika neliturgijskoga sadržaja tom metodom služi za izolirano proučavanje tekstova s ciljem istraživanja jezičnih komponenti, tehnika prevođenja, leksičkoga fonda te datiranja i lokalizacije tekstova (Hercigonja 1983: 301). Stjepan Damjanović također je proučavao interferiranje normi hrvatskoga staroslavenskog i čakavskoga književnog jezika u glagoljskim neliturgijskim zbornicima 15. stoljeća, naglašavajući doprinos toga amalgama u oblikovanju književnoga jezika utemeljena na hrvatskim govornim idiomima (Eterović 2016: 113).

Eterović (2016: 113–114) navodi kako se kod istraživanja jezika hrvatskoglagoljskih neliturgijskih zbornika treba usredotočiti na frazeologiju, sintaksu i leksik, s obzirom na to da nova istraživanja povijesnoj gramatici vjerojatno neće donijeti nove spoznaje o fonološkom ili morfološkom razvoju jezika. Leksička je građa tek djelomično obuhvaćena dvama povijesnim rječnicima hrvatskoga jezika, s tim da su prilozi iz zbornika čiji je jezik "više staroslavenski" uključeni u izvore za Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije, a oni čiji je jezik "više narodni" u Starohrvatski rječnik (Nazor 1963; Kapetanović 2007: 176–177). To ipak vrijedi samo za hrvatskoglagoljske neliturgijske zbornike nastale do kraja 15. stoljeća. S druge strane, zbornici ranoga novovjekovlja te kasnosrednjovjekovni zbornici koji se ne uklapaju u navedene jezične polove još uvijek nisu leksikografski obrađeni (Eterović 2016: 114). Koliko se bogatstvo krije u toj opsežnoj građi pokazat će i popis najznačajnijih zbornika koji slijedi.

3. Popis zbornika

U nastavku rada bit će predstavljeni pojedini hrvatskoglagoljski neliturgijski zbornici koji su poslužili kao izvori za sastavljanje *Rječnika hrvatske redakcije crkvenoslavenskoga jezika*.

Riječ je o istraživačkom projektu Staroslavenskoga instituta, koji je posvećen leksikografskom opisu hrvatskoga crkvenoslavenskog jezika. Korpus za izradu *Rječnika* obuhvaća šezdesetak glagoljskih izvora iz razdoblja od 11./12. do 17. stoljeća. Do danas su obrađene i izdane riječi od *a* do *i*, a u njegovu se stvaranju izmijenilo već nekoliko naraštaja urednika i obrađivača.¹

3.1. *Pariški zbornik* (CPar)²

Pariški zbornik naziva se i *Borislavićev zbornik* po pisaru Grguru Borislaviću iz modruške Gorice. To je najstariji sačuvani zbornik, iz 1375. godine, potom jedini hrvatskoglagoljski kodeks koji se vezuje uz Šibenik i jedini je dosad poznati kodeks pisan za redovnice. Zbornici uglavnom sadrže neliturgijsko štivo, apokrifne, hagiografije, crkvene govore, propovijedi i pjesme, *Pariški* ima i biblijskoliturgijske tekstove, ponajprije psaltir i muke (Kuštović 2021: 233–236). Ako ih se usporedi s drugim hrvatskoglagoljskim misalima i brevijarima 14. i 15. stoljeća, mlađi su. Zbog toga se *Pariški zbornik* smatra najviše kroatiziranim hrvatskoglagoljskim rukopisom iz 14. stoljeća, a pisan je mješavinom crkvenoslavenskoga i čakavskoga jezika (Šimić 2018: 153–154).

Glagoljaš Grgur Borislavić pripada ličko-krbavskom kulturnom krugu, središtu hrvatskoga glagoljaštva u 14. i 15. stoljeću. Nije čitav kodekst pisao samo jedan pisar, već i neki drugi Istrani imenovani „Stipan pisac” i „prvad Mikula”. U zborniku se nalaze i apokrifni tekstovi, kao *Legenda o 12 petaka*, *Epistola o štovanju nedjelje*, *Pseudo-Matejevo evanđelje* te *Muka svete Margarete* (Badurina Stipčević 2023: 182).

U zborniku se nalaze četiri *Muke Kristove* (po Mateju, Marku, Luki i Ivanu), u dijelu koji je pisao Grgur Borislavić, a tradicijski pripadaju „pasijskim tekstovima sačuvanim u južnoj redakciji hrvatskoglagoljskih misala“. Prati se latinski tekst Vulagate, ali se istovremeno manje poznate riječi zamjenjuju razumljivijima. (Badurina Stipčević 2023: 184).

Legenda o Margareti iz Pariškoga zbornika opisuje mučeništvo svete Margarete iz vremena careva Dioklecijana i Maksimilijana (3. – 4. stoljeće). Margaretina pasija bila je popularna u srednjovjekovnoj Hrvatskoj, što svjedoče tri „sačuvana latinička prikazanja, iz firentinskoga,

---

¹ <https://stin.hr/sadržaj/rjecnik-crkvenoslavenskoga-jezika-hrvatske-redakcije-rcjhr/> (pristupano 2. rujna 2024.)

² O zborniku su pisali: M. Tadin, J. Tandarić, M. Pantelić, A. Nazor, M. Šimić, V. Badurina Stipčević, T. Kuštović i dr.

zadarskoga i šibenskoga zbornika“. U tekstualnoj tradiciji značajna je *Pasija svete Margarete* u *Pariškom zborniku*, koja je najstariji tekstualni primjer koji pokazuje utjecaj „glagoljske tradicije na latiničku hagiografiju, te potvrđuje povezanost glagoljske i latiničke književnosti hrvatskoga srednjovjekovlja“ (Badurina Stipčević 2023: 185).

Također, Šimić (2018: 156–157) naglašava kako je *Pariški zbornik* rijetkost među hrvatskoglagojskim rukopisima jer predstavlja vrstu časoslova poznatog kao *Liber horarum*, Knjiga časova ili Mali časoslov. Takav časoslov sadrži psaltir, komunal, Marijine službe, službe za pokojne i kalendar, a „nastao je u srednjem vijeku često na narodnim jezicima za redovnice i laike koji nisu znali latinski“. Iste su vrste *Lobkovicov psaltir* (1359.), *Akademijin brevijar* (1384.) i tiskani *Kožičićev oficij rimski* (1530.), vjerojatno nastali kao priručnici za misionare, prilagođeni za putovanje i liturgijsku službu na putu. Bili su iznimno popularni kod nas, a od 14. do 17. stoljeća pisani su i tiskani latinicom i hrvatskom ćirilicom.

Badurina Stipčević (2023: 189) navodi riječi Josipa Tandarića koji ističe iznimnost glagoljskoga *Pariškog zbornika*, naglašavajući kako je riječ o dragocjenom dokumentu „onih liturgijskih tekstova koji su nestali nakon franjevačke reforme“. Tandarić smatra da ovaj tekst otkriva stanje hrvatskoglagojskoga sakramentara prije 13. stoljeća, što pomiče vremensku granicu unutar koje se može proučavati povijest tih tekstova. Badurina Stipčević zaključuje kako će buduća interdisciplinarna istraživanja svih tekstova u *Pariškom zborniku*, uključujući misni red, kalendar, psaltir, molitve i neliturgijske tekstove, te utvrđivanje izvora i predložaka, proširiti spoznaje o benediktinskoj baštini u hrvatskoglagojskoj srednjovjekovnoj kulturi.

3.2. *Ivančićev zbornik* (CIvan)³

Ivančićev zbornik hrvatskoglagojski je rukopis raznolikoga religiozno-moralnoga sadržaja, a ime je dobio po glagoljašu franjevcu trećorecu Stjepanu Ivančiću, koji ga je pronašao u samostanu sv. Marije u Glavotoku na otoku Krku. Danas se ovaj rukopis nalazi u Knjižnici samostana sv. Franje Ksaverskog u Zagrebu. Ne zna se tko je autor, ali pretpostavlja se da su ga pisala dvojica ili trojica pisara. Kao godina nastanka spominje se 1395., iako taj podatak nije pouzdan (odnosi se samo na posljednjih devet listova). Šimić (2015: 354) navodi kako je Milčetić (1890: 39–153) zaključio da je prvi dio ili iz 14. ili s početka 15. stoljeća, dok Štefanić

---

³ O zborniku su pisali: S. Ivančić, I. Milčetić, V. Štefanić, A. Nazor, P. Runje, I. Kosić, M. Šimić i dr.

(1964: 99–161) smatra da tekst nije nastao ranije od početka 15. ni kasnije od sredine 15. stoljeća.

Ovaj je zbornik kodeks manjega formata (13×19 cm) i ima ukupno 181 list pergamene. Milčetić njegovo pismo naziva uncijalnim kurzivom, a Štefanić poluustavnim pismom, koje je bilo često u neliturgijskim knjigama s kraja 14. do kraja 15. stoljeća (Štefanić 1964: 109). Zbornik sadrži različite tekstove: *Traktat o sedam smrtnih grijeha*, *Mirakule Blažene djevice Marije*, *Mirakule Marije Magdalene*, *Pavlovu poslanicu o ljubavi*, *Pismo sv. Franje*, *Apokrifne poslanice o sv. Jeronimu*, *Blagoslov stola* itd. Najveći dio zbornika zauzima *Traktat o sedam smrtnih grijeha*. Ta je rasprava u zborniku sačuvana u cijelosti i jedna je od najvećih (moralno-asketske vrste) u hrvatskoglagoljskoj književnosti. U Ivančićevu se zborniku nalazi i najveća glagoljska zbirka *Marijinih mirakula* (Šimić 2015: 354–355).

Ivan Milčetić (1890: 258) prvi je zaključio da su kodeks pisali redovnici, franjevci trećoreci, jer se u njemu nalazi i *Pismo pokornicima sv. Franje Asiškoga*. Pretpostavlja se da je zbornik prepisan u drugoj polovici 14. stoljeća u Zadru, gdje se nalazilo nekoliko samostana franjevac trećoredaca (Kosić 2010: 10).

Ivančićev zbornik u jezičnome pogledu nije jedinstven, napisan je hrvatskom ikavsko-ekavskom čakavštinom i crkvenoslavenskim jezikom hrvatske redakcije (Kosić 2010: 29). Milčetić ističe da je jezik toga zbornika prilično neujednačen, dijelom narodni, dijelom staroslavenski. Štefanić je primijetio da je jezik poslanica sv. Jeronima zapravo umjetan jezik koji se nikad nigdje nije govorio. To je hibridni jezik koji se sastoji od tradicionalnoga crkvenoslavenskog jezika i elemenata živoga narodnog jezika (Štefanić 1964: 118). Inače, poslanice sv. Jeronima pisane su arhaičnijim jezikom u usporedbi s drugim dijelovima zbornika zbog toga što je pisar nastojao pisati jezikom glagoljskih liturgijskih knjiga, ali nije uspio potpuno izbjeći utjecaj živoga narodnog jezika. Rezultat je toga mješavina crkvenih i narodnih elemenata u tekstu (Štefanić 1964: 109–110).

Anica Nazor (1963: 85) zaključila je, proučavajući različite dijelove *Ivančićeva zbornika*, da jezična analiza ovoga spomenika pokazuje da nije u cijelosti povezan s crkvenoslavenskim jezikom. Neki se dijelovi skoro u potpunosti oslanjaju na živi govor (*Traktat o sedam smrtnih grêha*, *Ishod*, *Ispovêd*), a neki velikim dijelom (*Kontemplacion*, *Riči života spaseniê*, *Tlkovanie ot ljubve*, *tumačenje mise*, *Riči ot nauka svetih otacъ*, *pitanja i odgovori* i *Blagoslov stola te Čudesu Dêve Marie*). Samo trećina zbornika sadrži priloge s crkvenoslavenskim jezičnim obilježjima, a to su dvije poslanice o sv. *Jeronimu*, *Marije Magdalene mirakuli*, molitve sv.

Augustina, sv. Marije, sv. Bogorodice od 7 radosti, blaženoga Bêde, sv. Tome, Klimenta pape, blaženoga Bernarda (Kosić 2010: 29).

Šimić (2015: 369–370) zaključuje da je ovaj kodeks pisan mješavinom crkvenoslavenskoga i čakavskoga, a tekstovi se međusobno prilično razlikuju. Kajkavski je utjecaj prisutan samo u *Traktatu o sedam smrtnih grijeha*, dok se u ostalim dijelovima primjećuju samo naznake kajkavštine. Zadnjih je devet listova pisano čakavskim, uz neke naznake kajkavskoga. *Blagoslov stola* razlikuje se od ostalih tekstova po tome što je pisan crkvenoslavenskim jezikom hrvatske redakcije jer je to biblijski tekst preuzet iz nekih liturgijskih rukopisa. *Traktat o sedam smrtnih grijeha* sadrži raznoliku leksičku građu koja obuhvaća starocrkvenoslavenske, čakavske i kajkavske lekseme te brojne tuđice poput grecizama, romanizama, germanizama i hungarizama. Za *Ivančičev* je *zbornik* utvrđeno da pripada zadarskom području, dok se smatra da predložak *Traktata*, prema jezičnim obilježjima, pripada sjevernijim krajevima.

3.3. Vinodolski zbornik (CVinod)⁴

Vinodolski zbornik pergamentni je glagoljski rukopis koji se čuva u Arhivu HAZU pod signaturom III a 15. U 17. stoljeću *Vinodolski zbornik* više se nije upotrebljavao u Vinodolu, već na otoku Krku (Vučković 2017: 46). Što se tiče sadržaja, riječ je o zborniku različitoga štiva koji se sastoji od pouka iz liturgike, duhovnih govora, legendi, razmišljanja, apokrifnih priča, katekizamskih tekstova i sl., a posebno se ističu vizija Pavlova hodanja po mukama, priča o Troji i *Cvjet vsake mudrosti* (Štefanić 1970: 5). Zbornik također sadrži „jedini zasad poznati hrvatski srednjovjekovni itinerar po Svetoj zemlji“, vjerojatno sastavljen prema nepoznato latinskom ili romanskom predlošku (Vučković 2017: 45).

Kodeks se sastoji od 65 listova pergamene veličine 17,5×13,3 cm te 3 papirnata lista na kraju. Najbolji dokaz da kodeks nije jedinstven krije se u tome da se u drugom dijelu javljaju tekstovi koji su već napisani u prvom, ali je to pisala neka druga ruka. Sastoji se od tri dijela, a naknadno su uvezani u jedne korice. Pisan je u dva stupca, pretežno uglatim pismom s osobinama poluustavnoga pisma. Štefanić uočava prisutnost više ruku, vjerojatno pet, no ni jedna od njih nema dosljedne karakteristike kada je riječ o veličini i kaligrafiji slova. Jezik sastavaka nije jedinstven, tj. pojedini se odlomci razlikuju prema tomu kakav im je bio

---

⁴ O zborniku su pisali: I. Milčetić, R. Strohal, V. Štefanić, A. Kapetanović, J. Vučković i dr.

predložak. U nekim dijelovima prevladava crkvenoslavenski jezik, posebno u onima gdje tekst govori o liturgijskim pojmovima i biblijskim citatima u govorima. Većina sastavaka ipak je napisana čakavskim narječjem, no prisutni su i kajkavski elementi. Tako se mogu pronaći zamjenice čto, ča i kaj (Štefanić 1970: 5).

Štefanić je nastojao utvrditi mjesto nastanka cijeloga kodeksa na temelju njegova jezika. Osobitu važnost pridavao je tome da *Vinodolski zbornik* sadrži i veći broj čakavskih te čakavsko-crkvenoslavenskih tekstova prožetih tipičnim kajkavizmima te je zaključio da su sastavnice rukopisa napisane na čakavsko-kajkavskoj granici u užoj Hrvatskoj (Štefanić 1970: 10, Vučković 2017: 47).

Sigurno je da su dijelovi koji obuhvaćaju listove ff. 37r–38v i ff. 64v–65v nastali prije sredine 15. stoljeća jer na tim listovima postoje sekundarne bilješke koje su izravno datirane, a najstarije među njima potječu iz sredine 15. stoljeća (Štefanić 1970: 9–10). Različite karakteristike pisanja tih bilješki upućuju na to da nijedan od njihovih autora nije sudjelovao u pisanju glavnih tekstova zbornika (Štefanić 1970: 9). S obzirom na to da primarni tekstovi i naknadne bilješke nemaju zajedničkoga autora, teško je odrediti koliko su prvi tekstovi stariji od drugih.

3.4. *Petrisov zbornik* (CPet)⁵

Petrisov zbornik iz 1468. godine jedan je od najopsežnijih hrvatskoglagoljskih zbornika. Obuhvaća 350 stranica, formata 20×13,5 cm, pisanih kurzivnom glagoljicom na papiru. Iako u njemu prevladavaju duhovne teme u raznim srednjovjekovnim književnim vrstama (duhovno-asketske pouke, enciklopedijski tekstovi, kanonski propisi, liturgika, kršćanska moralika, legende, hagiografije, apokrifi), zbornik sadrži i dijelove srednjovjekovnih romana, enciklopedijske tekstove, traktate, recepte i dr. Nazvan je po Josipu Antunu Petrisu (1787.–1868.), krčkomu kanoniku, Danas se čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, pod signaturom R 4001 (Badurina Stipčević 2015^a: 341).

U zborniku su tekstovi jezično neujednačeni. Zamjetna je podloga staročakavsko ekavskoga dijalekta, ali s utjecajem crkvenoslavenskoga jezika, kajkavštine, te latinskoga, češkoga i

---

⁵ O zborniku su pisali: V. Štefanić, E. Hercigonja, K. Štrkalj Despot, V. Badurina Stipčević i dr.

mađarskoga jezika. Proučavanjem jezika i naknadnih zapisa zbornik zaključeno je da ga se može smjestiti u „današnji karlovački kotar (frankopanski posjedi)“. Zbornik do danas nije u cijelosti objavljen (Štrkalj Despot 2010^a: 156).

U *Petrisovu zborniku* sačuvana je jedina srednjovjekovna prozna hrvatska inačica Gospina plača – *Plač Devi Marije*. Tekst je u odnosu na Gospine plačeve u stihu kratak. U podlozi je teksta staročakavski ekavski dijalekt s čestim crkvenoslavenizmima, a potvrđeno je i nekoliko kajkavizama) (Štrkalj Despot 2010^a: 177).

Također, u *Petrisovu zborniku* može se pronaći i legenda o sv. Jeronimu, naslovljena *Čtenie s(ve)tago Eronima Hrvatina*, a nalazi se na ff. 209r–211r. Stjepan Ivšić smatra da je tekst preveden iz češkoga *Pasionala* na hrvatskokrkvenoslavenski zbog prisutnosti bohemizama. *Pasional* je zbirka svetačkih legendi iz 14. stoljeća koja uključuje hagiografije iz Zlatne legende Jacoba de Voragine te legende lokalnih svetaca. Za razliku od češkoga *Pasionala* i latinske Zlatne legende, hrvatskoglagoljski tekst u *Petrisovu zborniku* ističe Jeronimovo slavensko podrijetlo, što se može vidjeti iz naslova gdje se naziva „Hrvatini“, a za njegova se oca također navodi da je slavenskoga podrijetla. U legendi iz *Petrisova zbornika* sveti Jeronim „Hrvatini“ prikazan je kao marljiv prevoditelj Biblije i kao isposnik koji prolazi kroz tešku pokoru u pustinji. Najveći dio legende zauzima srednjovjekovna popularna priča o Jeronimu i ranjenom lavu. Brojne srednjovjekovne hrvatske legende o svetom Jeronimu dokaz su raširenosti njegova kulta, a posebno je mjesto imao kao zaštitnik glagoljice i glagoljaštva (Badurina Stipčević 2015^a: 341–343).

3.5. *Oxfordski zbornik* (COxf)⁶

Oxfordski zbornik nastao je početkom 15. stoljeća na području između Modruša i Senja. Danlaas se čuva u knjižnici Sveučilišta u Oxfordu pod signaturom Ms. Can. lit. 414. Ovaj zbornik sastoji se od 68 listova pergamene nsa kojima je prepisano oko 40 tekstova. Marin Tadin sredinom 20. stoljeća objavio je njegov prvi detaljniji opis (Radošević 2019: 15).

Zbornik je promijenio nekoliko vlasnika tijekom povijesti. Sredinom 15. stoljeća (1448. godine) kao vlasnik na margini prvoga lista spominje se Ivan Fugošić. U 18. je stoljeću bio u

---

⁶ O zborniku su pisali: M. Tadin, E. Hercigonja, M. Dürriegl, A. Radošević i dr.

vlasništvu Matije Sovića, koji je bio nastavnik staroslavenskoga jezika na učilištu Propagande u Rimu. Sović je predavao i slavnom talijanskom prirodoslovcu i putopiscu Albertu Fortisu, s kojim se dopisivao raspravljajući o raznim jezikoslovnim pitanjima. Također mu je posvetio svoju gramatiku te poklonio dva glagoljska rukopisa: *Oxfordski zbornik* i *Korizmenjak iz Oporta*. Zbornik je s Albertom Fortisom stigao u Italiju, gdje je kasnije dospio u vlasništvo talijanskoga kolekcionara Mattea Luigija Canonicija. Nakon Canonicijeve smrti, veći dio njegove kolekcije, uključujući *Oxfordski zbornik*, dospio je 1817. godine u knjižnicu Bodleianu. *Oxfordski* je *zbornik* jedan od pet glagoljskih rukopisa iz Canonicijeve zbirke koja danas čini oko 2000 knjiga u Bodleiani, uključujući i *Misal I. oxfordski* (Ms. Can. lit. 349), *Misal II. oxfordski* (Ms. Can. lit. 373), *Oxfordski zbornik* (Ms. Can. lit. 412) i *Brevijar-misal* (Ms. Can. lit. 172) (Radošević 2019: 15–16).

Oxfordski zbornik važan je za hrvatsku srednjovjekovnu književnost ne samo zbog raznolikosti sadržaja, već i zbog toga što sadrži jedine sačuvane zapise dviju vrlo popularnih eshatoloških vizija: Čistilišta svetog Patricija i Pavlove vizije. Među 40-ak tekstova u zborniku ističu se *Prenje duše s tijelom*, *Čudesa svetog Nikole*, *Abrahamova oporuka* ili *Arahamova smrt*, *Apokrif o prekrasnom Josipu*, *Čtenje svete Margarite*, *O krsnom drvetu*, *Prenje Isusa s đavlom*, te razni egzempli i propovijedi (Radošević 2019: 16).

3.6. Zbornik u Berčićevoj zbirci br. 5 (CBČ)⁷

Zbornik u Berčićevoj zbirci br. 5 (Berčićev zbornik) jedan je od rukopisa iz zbirke glagoljskih tekstova koju je sastavio hrvatski glagoljaš i filolog Ivan Berčić. Ovaj se rukopis čuva u Ruskoj nacionalnoj knjižnici u Sankt Peterburgu pod signaturom Bč5 te ima 78 listova formata 15,7×12 cm. Zbornik je pisalo najmanje sedam ruku. Tekst je uglavnom pisan u jednom stupcu, osim na listovima 30r–33v, na kojima je ispisan u dva stupca. Smatra se da je rukopis nastao na zadarskom području, na što upućuje bilješka na listu 25r koja spominje „Šimun žakan iz Sali“ po kojoj se zaključuje da se u 16. stoljeću nalazio u okolici Zadra. Zbornik sadrži 34 teksta, uključujući apokrifne priče, eshatološke vizije, legende o životima svetaca, tumačenja kršćanskih molitava, propovijedi, religiozne pjesme, pouke o ponašanju i prenja (Galić 2018: 100).

---

⁷ O zborniku su pisali: I. Milčetić, A. Kapetanović, S. Vjalova, J. Galić, M. Dürriegl i dr.

Galić (2018: 163) zaključuje „da se na fonološkoj razini u *Berčićevu zborniku* miješaju elementi narodnoga i crkvenoslavenskoga“ jezika, ali da je obilježja narodnoga jezika znatno više. Navodi da je u *Berčićevu zborniku* ostvaraj jata ikavsko-ekavski, da raspodjela odraza uglavnom slijedi pravilo Meyera i Jakubinskoga, pri čemu prevladavaju ikavski odrazi, što upućuje na povezanost s južnijim srednjočakavskim, zadarskim područjem.

Kapetanović (2010: 21) navodi kako *Berčićev zbornik br. 5* sadrži 6 religioznih pjesama, od kojih se njih 5 nalazi i u Pariškoj pjesmarici. U tom se zborniku javlja 1 pasionska (*Ja, Marija, glasom zovu*, 26a–27a), 1 marijinska (*O Marija, Božja mati*, 27b), 1 svetačka (*Mihaile preblazeni*, 27b–28a), 2 božićne (*Proslavimo Boga Otca*, 28a–8b; *Bog se rodi v Vitliomi*, 28b–29a), 1 eshatološka (*Bratja, brata sprovodimo*, 29a). Broj pjesama u *Berčićevu zborniku* upola je manji u usporedbi s onim u najstarijoj hrvatskoj pjesmarici, a izvorni redosljed pjesama iz te pjesmarice promijenjen je u navedenom zborniku samo drukčijim položajem pjesme *Mihaile preblazeni*. Od šest pjesama samo su tri zapisane i u drugim starohrvatskim vrelima srednjovjekovnoga pjesništva: u *Akademijinu Zborniku duhovnoga štiva* (*Bog se rodi v Vitliomi, Bratja, brata sprovodimo*), u *Klimantovićevu zborniku I* (*Marijina pisan, Bratja, brata sprovodimo*) i u *Klimantovićevu zborniku II* (*Marijina pisan, Bratja, brata sprovodimo*). „Jedina pasionska pjesma *Ja, Marija, glasom zovu* iz *Berčićeva zbornika* ne pojavljuje se u tom obliku u drugim izvorima.“

3.7. *Zbornik duhovnog štiva* (CAc)⁸

Zbornik duhovnog štiva kodeks je s kraja 15. stoljeća koji se čuva u HAZU u Zagrebu pod signaturom IV a 48. Sastoji se od 94 lista formata 20,2×14 cm. Štefanić navodi da je ukupan broj izgubljenih listova ovoga kodeksa oko 44. Također pretpostavlja kako pismo možda potječe samo od jedne ruke. Jezik kodeksa nije jedinstven, što je značajno za zbornik. Prvi i najveći prilog, *Antoninov Konfesional*, pisan je konzervativnim hrvatskočakavskim jezikom, sklonim ekavštini, premda ima i ikavizama. Prilog sedmi (Mirakuli) pisan je također narodnijim, čakavskim jezikom, ali u njemu dolaze više do izražaja ikavizmi. U ostalim priložima (pod brojem 3, 4, 5, 6 i 8) jezik je pretežno crkvenoslavenski s mnogim mlađim i narodnim pojavama (Štefanić 1970: 23–24).

---

⁸ O zborniku je pisao V. Štefanić.

Zbornik duhovnog štiva različita je sadržaja, pa se tako u njemu može pronaći *Antoninov Konfesional* (Summula confessionis), kratki katekizamski tekstovi, dodatak djelu *Cvjet ot kreposti*, eshatološki apokrifi, kratki odlomci iz Fiziologa i druga štiva (Štefanić 1970: 24–27).

Ovaj je zbornik u potpunosti pisan potkraj 15. stoljeća. Štefanić (1970: 28) ističe kako je *Antoninov Konfesional* djelo koje su preveli (ili kompilirali) hrvatski glagoljaši negdje u drugoj polovici 15. stoljeća na narodni jezik, a naš je rukopis svakako prijepis. To je vidljivo iz čestih pogrešaka i izostanka teksta na nekim stranicama, pa se čini da su to mjesta koja su bila nečitljiva u pisarevu predlošku. Prepisivač (odnosno njegov predložak) u mnogim se detaljima razlikuje od drugih rukopisa, naročito je više sklon ekaviziranju nego neki drugi rukopisi. Ostali prilozi u zborniku stariji su od *Konfesionala* te su uključeni u zbornik bez obzira na njihov crkvenoslavenski jezik i apokrifne elemente, što upućuje na njihov mnogo stariji izvor.

Pisar zbornika ostao je nepoznat. Jezik upućuje na zapadni dio Hrvatske gdje je prevladavao ekavski odraz jata. Iz bilješki izvan samoga teksta može se zaključiti da je rukopis bio barem od početka 18. stoljeća u Omišlju na Krku, Tamo je bio i rukopis *Antoninova Konfesionala* koji se sada nalazi u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Zna se da ga je Akademija nabavila od Kukuljevićevih nasljednika 1890. ili 1891. godine (Štefanić 1970: 28).

3.8. Ljubljanski zbornik (CLab)⁹

Ljubljanski zbornik (Slavische Sammlung) pisan je krajem 15. stoljeća, a čuva se u Ljubljani (Narodna in univerzitetna knjižnica) pod signaturom Slav. Sammlung. Milčetić navodi kako ga čini 20 listova veličine 20,5×14,4 cm „koje je označila poznija ruka glagoljskim slovima“. Pismo je uglavito i kurzivno, prijelazno, a inicijali su grubi. Listove 1–10 pisala je jedna, a one 11–19 druga, mnogo vještija ruka (Milčetić 1911: 231). Rukopis je nastao na području Zagrebačke biskupije, a pisalo ga je više autora, od kojih se u Crikvenom Selu, odnosno Novigradu na Dobri izdvaja „Klarić djak pod Novim gradom“. I. Kukuljević pronašao je samo ostatke kodeksa koji su bili neuvezani (Zaradija Kiš 2019: 11).

Ljubljanski zbornik sadrži razne tekstove vjerske tematike, kao što su legende o *sv. Agapiju* i *Makariju*, prenja i egzempli. Tekst *Cvjet od kreposti* „sadrži devet poglavlja o nepromišljenosti,

---

⁹ O zborniku su pisali: I. Milčetić, M. Dürrigl i A. Zaradija Kiš.

pravdi, nepravdi, vjeri, nevjeri, istini, laži, hrabrosti, strahu“. Hercigonja spominje jedan kratki poučni eshatološki tekst (naslovljava ga *Blaženi paval' o ihodi duš'...*). Nakon toga dolazi epizoda Makarijeva razgovora s lubanjom, koja je gotovo identična onoj u Grškovićeve zborniku. Završetak teksta poziva „na kršćansko milosrđe, štovanje nedjelje i zapovijedanih blagdana“ (Dürriegl 2010: 1–2).

3.9. *Klimantovićev zbornik I* (RitKlim)¹⁰

Fra Šimun Klimantović, franjevac trećoredac iz Zadra, poznat je kao jedna od najznačajnijih osoba glagoljske humanističke književnosti. Poznat je kao pisac triju obrednika i smatra se književnim stvaraocem (Lozić Knezović 2016: 38).

Klimantović je napisao četiri rukopisa. Od toga su tri zbornika: *Klimantovićev zbornik I* (*RitKlim*) iz 1512. godine, *Klimantovićev zbornik II* (br. 1 Berčićeve zbirke) iz 1514. godine, *Klimantovićev zbornik III* (br. 2 Berčićeve zbirke) iz 1509. godine te zbirka povelja i oprosta *Mare Magnum* koja se čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu pod signaturom R 3368 (Lozić Knezović 2016: 39).

Štrkalj Despot (2010^b: 80) naglašava kako se, proučavajući sva tri Klimantovićeve zbornika, nameće zaključak da zbornici nisu prepisivani jedan iz drugoga. Umjesto toga, Klimantović je njihov sadržaj, posebno pjesničke sastave prisutne u sva tri zbornika, zapisivao oslanjajući se na svoje izvanredno umijeće pamćenja. Sva tri Klimantovićeve zbornika isprva su bila dio tzv. Berčićeve zbirke glagoljskih rukopisa. No, zbog tadašnje nemogućnosti JAZU da otkupi cijelu zbirku, dio zbirke, uključujući *Klimantovićev zbornik II* i *III*, završio je u Sankt Peterburgu (Štrkalj Despot 2010^b: 87).

Zbornik fra Šimuna Klimantovića I (*RitKlim*) iz 1512. godine čuva se u Arhivu Samostana svetoga Franje Ksaverskoga u Zagrebu, njegov je prvi i najopsežniji zbornik napisan prvenstveno za franjevce „trećorece, ali i popove glagoljaše, kako bi se puku približili crkveni obredi i običaji kroz katoličku godinu. Ispisan je na pergameni i sastoji se od 235 listova, odnosno 470 stranica“. Zbornik ima mješovit sadržaj s obrednim, molitvenim tekstovima,

---

¹⁰ O zborniku su pisali: I. Milčetić, K. Štrkalj Despot, K. Lozić Knezović i dr.

poučnim tekstovima, a sadrži i ljetopisni tekst, jedan od rijetkih u to vrijeme (Lozić Knezović 2016: 40).

Klimantovićeve zbornik I leksički je slojevit. Leksički je pomlađen, a ima i arhaizama koji se povezuju uz velikomoravsko razdoblje. U rukopisu se vidi utjecaj Klimantovićeve govornoga jezika. To vidimo iz mlađih posuđenica, posebice kroatizama gdje nalazimo čakavizme i kajkavizme, koji zbornik smještaju na čakavski sjeverozapad (Lozić Knezović 2016: 58).

3.10. *Tkonski zbornik* (CTk)¹¹

Tkonski zbornik potječe s početka 16. stoljeća, a čuva se u knjižnici HAZU u Zagrebu pod signaturom IV a 120. Pisan je na papiru na 340 stranica veličine 13,7×10,3 cm. Milčetić je rukopis nazvao *Tkonskim zbornikom* po tomu što je netko olovkom na f. 170v napisao *Tkon*. Jedan je od sadržajno „najzanimljivijih hrvatskoglagoljskih srednjovjekovnih zbornika“. Sadrži različite tekstove filozofske i teološke, prikazanja, poeziju, apokrifne, žitija, priče i legende (Šimić 2007: 343–344).

Raspored je dijelova zbornika sljedeći: *Uskrsnuće Isusovo, Pjesme, Isusovo pismo Abagaru, Molitva pred pričest, Apokrifna apokalipsa, O Luciferu, Apokrif o Adamovoj smrti, Tumačenje evanđelja, Epistola o nedjelji, O Abram, Govor Staanjel, Legenda o Sv. Mihovilu, Govor na dan Sv. Mihovila, O vrijednosti mise, Legenda o knezu koji nije htio slušati mise, Cvět od krěposti, Čtenje Agapita, Matej i Andrija u zemlji ljudoždera, O ispovijedi, Blagoslovi i zaklinjanja, Muka Isusova, O vrijednosti mise, Legenda o 12 petaka* (Sambunjak 2001: 10).

U *Tkonskom zborniku* vidljiva je „težnja za očuvanjem najviših dosega neliturgijskoga stvaralaštva“ iz prošlih vremena, neovisno o tome je li književna građa dolazila sa slavenskoga istoka ili zapada, je li „pisana uzvišenim crkvenoslavenskim ili pučkim čakavskim jezikom“, je li prevedena po prvi put ili ne, te sadrži li elemente češkoga, talijanskoga, latinskoga, kajkavskoga... „Riječ je o zborniku koji je sastavljen uz visoku estetsku svijest i široku književnu kulturu“ (Sambunjak 2001: 11).

Tkonski zbornik pisan je knjiškim kurzivom karakterističnim za neliturgijske tekstove. Ivan Milčetić smatra da je cijeli zbornik napisan jednom rukom. S tim se slaže i Vjekoslav Štefanić,

---

¹¹ O zborniku su pisali: I. Milčetić, V. Štefanić, S. Sambunjak, M. Šimić i dr.

koji misli da se u tekstu mogu prepoznati tri različita dijela, ali da su svi pisani istom rukom u različito vrijeme (Štefanić 1970: 29). Franjo Fancev (prema Šimić 2007: 334) smatra da se rukopis može podijeliti na pet ili šest skupina koje su se prilikom uvezivanja manjih dijelova u novije vrijeme slučajno našle u jednom zborniku. Prema istraživanjima Slavomira Sambunjaka, zbornik su pisala „dvojica autora iz istoga književnog kruga“ (Šimić 2007: 344).

Neki su dijelovi zbornika pisani neujednačeno – jedni su više narodni, čakavski, sa štokavskim i kajkavskim elementima, a drugi su crkvenoslavenski hrvatske redakcije. Dva su teksta pisana ahaičnim crkvenoslavenskim jezikom: *Djela apostola Andrije i Mateja među ljudožderima* i *Čtenie Agapita*. Prema F. Fancevu, dva prikazanja *Muka Spasitelja našega* i *Uskrsnuće Isukrstovo*, spadaju među naša najstarija prikazanja (Šimić 2007: 344–345).

Prema Štefaniću, zbornik je pisan na posjedima kneza Bernardina Frankopana, koji su se protezali od Novog Vinodolskog do Ozlja. F. Fancev smatra da je mjesto nastanka zbornika najvjerojatnije Trsat, a Štefanić da je to vjerojatnije Modruš. Eduard Hercigonja slaže se sa Štefanićem, navodeći da je prisutnost kajkavizma u čakavštini *Tkonskoga zbornika* manje izražena i česta nego u prethodnim kodeksima te da je ograničena na tekstove poput *Cvęta od kreposti* i drame o mucu Kristovoj. To upućuje na povezanost s čakavskim područjem koje nije izravno povezano s kajkavskim, ali mu kajkavština nije nepoznata (što je karakteristično za Modruš kao važan frankopanski trgovački centar) (Hercigonja 1983: 348). S. Sambunjak pretpostavlja „da je moguće mjesto njegova nastanka svetište Sv. Mihovila ili Sv. Jurja negdje u Krbavi ili Lici“ (Sambunjak 2001: 38–39).

3.11. *Žgombićev zbornik (CŽg)*¹²

Žgombićev zbornik rukopis napisan na papiru od 1+125 folija veličine 19,2×13,4 cm. Pisan je kurzivnom glagoljicom i sastavljen od tri dijela, koji se razlikuju po papiru, rukopisu i po vremenu nastanka. Pronađen je u Dubašnici na Krku, a nazvan je po gvardijanu Benku Žgombiću. Danas se čuva u Zagrebu, u Arhivu HAZU, pod signaturom VII 30. Milčetić je prvi opisao zbornik, a sadržaj je prikazao Vjekoslav Štefanić u katalogu glagoljskih rukopisa Arhiva HAZU (Badurina Stipčević 2015^b: 116).

---

¹² O zborniku su pisali: I. Milčetić, B. Grabar, V. Štefanić, A. Radošević, V. Badurina Stipčević i dr.

Ovaj zbornik sadrži različito srednjovjekovno, pretežno duhovno štivo, pa se tako u njemu mogu pronaći „poučni članci iz liturgike, crkveni govori, legende“, apokrifne priče, pitanja i odgovori. Najstariji i najveći dio (između 1520. i 1530.) sadrži svetačke legende (*o Ivanu Zlatoustom, o svetom Pavlu Pustinjaku, o svetom Makariju, o Mariji Magdaleni*), apokrifne (*Život Adama i Eve, Legenda o Drvetu Križa, apokrif o Veronikinu rupcu i smrti Isusovih sudaca, Djela apostola Petra i Andrije*), poučni tekst *Pitanja i odgovori* (poznat i kao *Besjede triju svetitelja* ili *Razgovori triju svetaca – Ivana Zlatoustoga, Grgura Velikoga i Bazilija Velikoga*), tekst pasionske tematike pisan u dijaloškom obliku (*Dijalog Djevice Marije i Anselma o Isusovoj muc*), te propovijedi i egzemple. Drugi dio (najkasnije oko 1540.) sadrži tekst Lucidara. Treći dio (oko 1582. godine) odnosi se na deset listova uvezanih na početku knjige i sadrže apokrif o Isusovu prenošenju s đavlom. Najstariji je dio vjerojatno nastao u Istri, drugi vjerojatno u Roču, a treći je vjerojatno preisan u srednjovjekovnom kvarnerskom kaštelu Mošćenicama (Štefanić 1970: 44–45).

Dio tekstova potječe „iz grčko-bizantsko-crkvenoslavenskih matica, a dio iz zapadnoeuropskih književnih izvora“. U zborniku se miješaju elementi crkvenoslavenskoga i starohrvatskoga čakavske osnovice, s ekavizmima i leksičkim kajkavizmima (Badurina Stipčević 2015^b: 125).

3.12. *Grškovićev zbornik* (CGrš)¹³

Grškovićev zbornik iz druge polovice 16. stoljeća čuva se u Arhivu HAZU pod signaturom VII 32. Kodeks se sastoji od 192 lista papira formata 20,3×15 cm koje je u donjem desnom kutu numerirao crvenom bojom don Vinko Premuda (oko 1930. godine). Pisan je jednostupačno od jedne ruke kurzivnim pismom (Štefanić 1970: 45).

Zbornik „sadrži apokrifne priče i legende, vizije, apokalipse, homilije, liturgijske pouke, katekizamske tekstove i *Cvjet od kreposti*“. Štefanić ističe kako je jezik zbornika mješovit i nejednak, pa tako čakavsku osnovu prožimaju crkvenoslavenski oblici i leksik, uz prisutnost određenih kajkavskih crta (Štefanić 1970: 45).

---

¹³ O zborniku su pisali: V. Štefanić, J. Reinhart, M. Dürrigl, A. Radošević i dr.

Pretpostavlja se da je zbornik napisan u drugoj polovici 16. stoljeća. Smatra se da je nastao na području dodira čakavskih i kajkavskih dijalekata, najvjerojatnije u Istri. Zbornik se nalazio u Vrbniku na Krku u posjedu župnika Ivan Gršković, po kojemu je i dobio ime (Štefanić 1970: 51–52).

3.13. *Fatevićev zbornik duhovnog štiva* (CFat)¹⁴

Fatevićev zbornik duhovnoga štiva nastao je 1617. kada ga je prepisao ravski kapelan don Mikula Fatević iz Luke na Dugome otoku. Zbornik se čuva u Arhivu HAZU pod signaturom IV a 124. Ima 80 listova formata 20,7 × 15,4 cm. Tekstove je napisao jedan pisar u različito vrijeme i različitim tintama, kombinacijom ustavnoga i kurzivnoga pisma. I jezik mu je konzervativan i neujednačen. Najčešći su čakavski elementi, iako se često javljaju i crkvenoslavenski oblici i riječi (u biblijskim citatima). Brojni su „ikavizmi, ali ima i mnogo ekavizama“ (Štefanić 1970: 57).

Vjekoslav Štefanić (1970: 58) navodi kako zbornik sadrži nekoliko korizmenih propovijedi koje su vjerojatno prepisane iz kvarezimala Kolunićeva tipa, te da ih nije moguće usporediti jer su *Kolunićev korizmenjak* u Kolunićevu zborniku iz 1486. godine i *Korizmenjak III a 19* s kraja 15. i početka 16. stoljeća na početku krnji. Osim korizmenih propovijedi, *Fatevićev zbornik* sadrži i apokrif o Životu Adama i Eve, apokrifnu legendu o Arsenijinu (Veronikinu rupcu), pjesme, okrnjeni mirakul o siromašnom vitezu koji prodaje svoju ženu vragu, pitanja i odgovore, propovijedi. U njemu se također može naći *Zrcalo duhovno*, prijevod Ivana Žorulića Pažanina s latinskoga (ili talijanskoga) djela fra Angela Milanesea. U literaturi se ističe kako je jezik *Zrcala* mlađi, čakavski, u odnosu na propovjedne tekstove, apokrifne priče i legende, čija su jezična i grafijska rješenja starija jer ih je Fatević prepisao iz starijih matica (*Vinodolskoga, Kolunićeva, Petrisova, Žgombićeva* i *Grškovićeva zbornika*) (Radošević 2012: 102).

Galić (2022: 519) zaključuje kako iz analize tekstova sačuvanih u *Fatevićevu zborniku* i njihove usporedbe s odgovarajućim tekstovima iz starijih neliturgijskih kodeksa proizlazi da se miješanje čakavskih i crkvenoslavenskih jezičnih elemenata u ovom zborniku primjećuje samo u tekstovima koji su prepisani sa starijih predložaka. U takvim tekstovima, crkvenoslavenski elementi često ustupaju mjesto čakavskima, što upućuje na trend povlačenja crkvenoslavenskih

---

¹⁴ O zborniku su pisali: V. Štefanić, M. Dürrigl, A. Radošević, J. Galić i dr.

obilježja. S druge strane, novovjekovni prijevod Zrcala duhovnoga gotovo da ne sadrži crkvenoslavenske elemente, osim kada je riječ o simbolici i citatima ili parafrazama biblijskih tekstova.

Razlike u zastupljenosti crkvenoslavenskih elemenata između različitih tekstova unutar zbornika, kao i onih koji su prepisani sa starijih predložaka, upućuju na to da je njihova prisutnost povezana s jezičnom arhaičnošću. Crkvenoslavenski se elementi u mlađim kodeksima pojavljuju, ali u novovjekovnim neliturgijskim kodeksima postaju ovisni „o stanju predloška“ koji je poslužio za prepisivanje (Galić 2022: 520).

3.14. *Regula sv. Benedikta* (RegBen)¹⁵

Regula sv. Benedikta pergamentni je kodeks koji se sastoji od 60 listova formata 17,2×12,8 cm, a prvotno ih je vjerojatno imao 70. U arhivu HAZU čuva se prijepis toga dokumenta pod signaturom I a 74, a sadrži prijevod *Regule svetog Benedikta* pisan glagoljicom. Prema jezičnim osobinama teksta, pretpostavlja se da je predložak *Reguli* iz vremena prije 12. stoljeća, a prijepis je s kraja 14. U tekstu je prisutno miješanja staroslavenskih i starohrvatskih elemenata (Poljanec, Kuštović 2011: 94).

Sv. Benedikt sastavio je *Pravilo* za svoj red – *Regulu sv. Benedikta*. Geslo je reda *ora et labora* (moli i radi). Nakon predgovora koji objašnjava narav i važnost monaškoga poziva, prvi dio tumači monaški život „i smjernice njegove duhovnosti“. Drugi dio opisuje zajedničku i osobnu molitvu. Treći je dio zakonodavan. *Pravilo* je nadmašilo sva onovremena zapadna monaška pravila i bilo je gotovo jedino održavano na Zapadu tijekom najmanje petsto godina. Hrvatski je benediktinski red poseban jer se jedini u Europi nije morao „služiti isključivo latinskim jezikom i latinicom“, već je upotrebljavao slavenski jezik i glagoljicu. *Regula sv. Benedikta* najstariji je tekst benediktinskoga pravila koji nije napisan latinskim jezikom, a ni latinskim pismom (Poljanec, Kuštović 2011: 89).

Štefanić (1970: 86) navodi kako je jezik *Regule* mješavina crkvenoslavenskoga i narodnoga jezika čakavsko-ikavskoga (ekavskoga) narječja. Također zaključuje da je ta eklektičnost vrlo

---

¹⁵ O kodeksu su pisali: V. Štefanić, M. Poljanec i T. Kuštović.

uočljiva jer se jedna pored druge križaju jezične crte od vrlo arhaičnih do vrlo mladih. Crkvenoslavenski oblici česti su, pogotovo u citatima iz biblijskih i liturgijskih knjiga. Do miješanja elemenata vjerojatno je došlo tako što se stari predložak kroz mnoge prijepise tijekom stoljeća pomlađivao prema književnojezičnim i ortografskim standardima pisara.

3.15. *Amulet* (Amul)¹⁶

Amulet je hrvatskoglagoljski rukopis pisan na pergameni veličine 56,5×27,5 cm. Smatra se da je napisan u Istri u prvoj polovici 15. stoljeća, a čuva se u Vatikanskoj knjižnici pod signaturom Vat. Slav. 11. Tekst je pisan u 2 stupca po 124 retka, za Matěva i Mihelu i njihovu djecu, a njihova se imena više puta spominju. *Amulet* se sastoji od 11 sadržajnih jedinica. Na početku prvoga stupca nacrtana je primitivno glava, vjerojatno Kristova (premda nema aureole), a tekst počinje: *Gl(a)va H(r̃sto)va*. U sredini gornjega dijela drugog stupca nalazi se nacrtan amulet, *zn(a)menie*, u obliku kruga. Hrvatskoglagoljski amulet pripada nizu orijentalnih, grčkih, hebrejskih, arapsko-etiofskih, srpskih i slavensko-rumunjskih pisanih amuletskih spomenika (Pantelić 1973: 167).

Amulet sadrži tekst koji počinje invokacijom kojom se odaje počast Kristu i pohvala važnim osobama Staroga zavjeta, što podsjeća na amulete egipatskih papirusa, koji su često počinjali himnom Nilu. Zatim se zaziva mir Kristov za Matěva, Mihelu i njihovu djecu i nagoviješta se namjena amuleta, traženje zaštite protiv nečistoga duha. Također se traži zagovor Kristove majke i ženskih svetica (sv. Katarine, sv. Margarete, sv. Uršule...). U nastavku amuleta slijedi *M(o)l(i)t(a)vb̃ ot Nastavi, Zaklinjanje đavla, Legenda o sv. Sisinu, Naslikani amulet, Druga varijanta legende Mihael-tipa, Molitva za zaštitu spomenute obitelji, Zazivanje blagoslova, Molitva da se udalji đavao, 12 riči s(ve)tih i pravih̃ te Molitve kod teškog poroda* (Pantelić 1973: 168–178).

Jezična slika ovoga rukopisa više-manje oslikava crkvenoslavensku jezičnu tradiciju s manje dijalektalnih inovacija. Istraživači glagoljskih rukopisa (Milčetić, Ivšić, Štefanić) *Amulet* smještaju u Istru, upravo zbog jezika koji odražava tradicionalno čuvanje jata, čak i tamo gdje mu nije etimološko mjesto (umjesto fonema *e*: npr. *tě, vzněseniemь, vsprěnuvši*). Rijetko se

---

¹⁶ O kodeksu su pisali: M. Pantelić, M. Japundžić i A. Nazor.

pojavljuju ekavizmi i ikavizmi, kao i određene sjevernočakavske inovacije (Pantelić 1973: 188).

4. Zaključak

Kada je riječ o hrvatskoglagoljskoj neliturgijskoj građi, zbornici su zasigurno najzanimljiviji kodeksi, pogotovo ako se proučavaju iz književnopovijesne perspektive. Ti se rukopisi ističu jer sadrže tekstove raznolikoga sadržaja koji su imali značajnu ulogu u oblikovanju društvenih i moralnih vrijednosti u hrvatskom srednjovjekovlju. U njima su sačuvani tekstovi poput svetačkih legendi, apokrifa, mirakula, prikazanja, pjesama, srednjovjekovnih romana i drugih vrsta. Osnovna funkcija tih zbornika bila je teološko obrazovanje svećeničkoga podmlatka i pouka duhovnika u samostanima, pa su tako tekstovi sadržani u njima služili kao udžbenici i kao pomoć pri obavljanju svećeničkih dužnosti. Valja istaknuti da je jezik ovih zbornika mješavina crkvenoslavenskoga i čakavskoga književnog jezika, za razliku od liturgijskih knjiga (misala, brevijara, psaltira i rituala) koje su pisane prvenstveno hrvatskim crkvenoslavenskim jezikom. S obzirom na to da se elementi tih dvaju jezika prožimaju na svim jezičnim razinama i teško ih je razgraničiti, Hercigonja je kombinaciju tih idioma nazvao amalgamom. S druge strane, Damjanović je ovaj jezik nazvao hrvatsko-staroslavenskim i pridružio ga hrvatskom jeziku kojim su pisani pravni tekstovi i hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku koji je služio u liturgiji. Također, u tekstovima neliturgijskih zbornika ponekad se javljaju i kajkavski elementi koji mogu uputiti na prostor na kojemu je tekst (pre)pisan. Kada se govori o zbornicima koji nastaju od 14. do 16. stoljeća, treba naglasiti kako je njihova jezična slika prilično dobro istražena, za razliku od onih koji se pojavljuju od kraja 16. stoljeća. Ipak, upravo su neliturgijski zbornici iz toga razdoblja jedan od glavnih razloga zbog kojega je hrvatsko glagoljaštvo 16. stoljeća uspjelo zadržati svoju važnost, iako je izgubilo svoje središnje mjesto.

5. Literatura

Badurina Stipčević, Vesna. 2015^a. Legenda o svetom Jeronimu u hrvatskoglagoljskom Petrisovu zborniku (1468). *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, vol. 47, br. 1, str. 337–350.

Badurina Stipčević, Vesna. 2015^b. Glagoljski Žgombičev zbornik kao književni izvor. *Kolo: časopis Matice hrvatske*, br. 2, str. 115–125.

Badurina Stipčević, Vesna. 2023. Pariški zbornik Slave 73 (1375.) u kontekstu hrvatskoglagoljske benediktinske baštine. *Crkva u svijetu*, vol. 58, br. 1, str. 179–190.

Damjanović, Stjepan. 2020. *Crtice o hrvatskom glagoljaštvu*. Hrvatska sveučilišna naklada – Hrvatski katolički radio. Zagreb.

Dürriegl, Marija-Ana. 2010. (De)kompozicija srednjovjekovnih nabožnih tekstova sermones morales u »Ljubljanskom zborniku«. *Umjetnost riječi*, vol. 54., br. 1-2, str. 1–22.

Eterović, Ivana. 2016. O jeziku hrvatskoglagoljskih zbornika neliturgijskoga sadržaja: perspektive novih istraživanja. T. Kušćević, M. Žagar (ur.). *Meandrima hrvatskoga glagoljaštva*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 109–118.

Galić, Josip. 2018. Fonološke osobitosti Zbornika u Berčićevoj zbirci br. 5 i Fatevićeva zbornika duhovnoga štiva. *Slovo*, br. 68, 99–169.

Galić, Josip. 2022. O jezičnoj slici ranonovovjekovnih hrvatskoglagoljskih neliturgijskih zbornika na primjeru Fatevićeva zbornika duhovnoga štiva. *Fluminensia*, 34, br. 2, str. 493–523.

HČJ = *Hrvatski crkvenoslavenski jezik*. 2014. Anita Šikić i Milan Mihaljević (ur.). Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.

Hercigonja, Eduard. 1975. *Povijest hrvatske književnosti II. Srednjovjekovna književnost*. Liber – Mladost. Zagreb.

Hercigonja, Eduard. 1983. *Nad iskonom hrvatske knjige*. Sveučilišna naklada Liber. Zagreb.

Hercigonja, Eduard. 2006. *Tropismena i trojezična kultura hrvatskoga srednjovjekovlja*. Zagreb: Matica hrvatska.

- Kapetanović, Amir. 2010. Odraz najstarije hrvatske pjesmarice (1380.) u petrogradskom Berčićevu zborniku br. 5 (XV. st.). *Colloquia Maruliana XIX*, 19, br. 19, str. 19–29.
- Kosić, Ivan. 2010. *Ivančićev zbornik, hrvatskoglagoljski neliturgijski rukopis iz XIV./ XV. st.* Doktorska disertacija. Zagreb.
- Kuštović, Tanja 2021. Pariški zbornik slave 73 (1375) i Hvalov zbornik (1404) u suodnosu. *Društvene i humanističke studije*, 3 (2021), 231–246.
- Lozić Knezović, Katarina i Gordana Galić Kakkonen. 2010. Odnos crkvenoslavenskoga jezika i govornoga jezika u hrvatskome srednjovjekovlju. *Croatian Studies Review*, 6, br. 1, str. 211–226.
- Lozić Knezović, Katarina. 2016. O nekim fonološkim i leksičkim osobitostima hrvatskoglagoljskoga Zbornika fra Šimuna Klimantovića iz 1512. godine. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 48, br. 1, str. 37–63.
- Milčetić, Ivan. 1911. *Hrvatska glagoljska bibliografija. I. dio. Opisi rukopisa.* Starine JAZU. Zagreb.
- Milčetić, Ivan. 1955. Berčićeva zbirka glagoljskih rukopisa i štampanih knjiga u Lenjingradu. *Radovi Staroslavenskog instituta*, 2, br. 2, str. 93–128.
- Nazor, Anica. 1963. Jezični kriteriji pri određivanju donje granice crkvenoslavenskog jezika u hrvatskoglagoljskim tekstovima (prilog diskusiji o problemima crkvenoslavenskog thesaurusa). *Slovo*, br. 13, str. 68–86.
- Pantelić, Marija. 1973. Hrvatskoglagoljski amulet tipa Sisin i Mihael (Transliteracija hrvatskoglagoljskog amuleta tipa Sisin i Mihael). *Slovo*, br. 23, str. 161–203.
- Poljanec, Martina i Tanja Kuštović. 2011. Višepismenost i višejezičnost hrvatskoga u prošlosti: benediktinci i Pravilo sv. Benedikta iz 14. stoljeća. *Lahor*, 1, br. 11, str. 88–96.
- Radošević, Andrea. 2012. Korizmene propovijedi u Fatevićevu zborniku – prilog rekonstrukciji glagoljskoga Korizmenjaka. *Slovo*, br. 62, str. 101–210.
- Radošević, Andrea. 2019. Egzempl o ožurniku i sinu u paklu (Tubach 5027). *MemorabiLika*, 2, br. 1, str. 11–30.
- Sambunjak, Slavomir. 2001. *Tkonski zbornik: hrvatskoglagoljski tekstovi iz 16. stoljeća.* Tkon: Općina Tkon.

Šimić, Marinka. 2007. Kajkavizmi u Tkonskom zborniku. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 33, br. 1, str. 343–370.

Šimić, Marinka. 2015. Leksik Ivančićeve zbornika. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 47, br. 1, str. 351–376.

Šimić, Marinka. 2018. O jeziku Pariškoga zbornika Code slave 73. *Fluminensia*, 30, br. 1, str. 153–185.

Štefanić, Vjekoslav. 1964. Glagoljski Transit svetog Jeronima u starijem prijevodu. *Radovi Staroslavenskog instituta*, 5, str. 99–161.

Štefanić, Vjekoslav. 1970. *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije. II dio*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb.

Štrkalj Despot, Kristina. 2010^a. Jedini srednjovjekovni hrvatski prozni Planctus: Plač Devi Marije iz Petrisova zbornika. *Čakavska rič*, 38, br. 1-2, str. 155–181.

Štrkalj Despot, Kristina. 2010^b. Srednjovjekovna ars memoria i Šimun Klimantović. *Zadarska smotra: časopis za kulturu, znanost i umjetnost*, 59, br. 1-2, str. 79–99.

Tadin, Marin. 1954. Recueil glagolitique croate de 1275. *Revue des études slaves*, 31, str. 21–32.

Vučković, Josip. 2017. Srednjovjekovni itinerar po Svetoj zemlji iz Vinodolskoga zbornika. *Slovo*, br. 67, str. 45–90.

Zaradija Kiš, Antonija. 2019. Cvět vsake mudrosti u Tkonskom zborniku: O lunji i zavisti. *Croatica*, 43, br. 63, str. 7–25.

Mrežni izvori

<https://stin.hr/sadrzaj/rjecnik-crkvenoslavenskoga-jezika-hrvatske-redakcije-rcjhr/> (pristupano 2. rujna 2024.)

<https://www.matica.hr/ogranaci/OGULIN/izvjesce/299/> (pristupano 3. rujna 2024.)

Sažetak

Ovaj rad istražuje hrvatskoglagoljske neliturgijske zbornike, fokusirajući se na one nastale od 14. do 16. stoljeća. Njihov raznolik sadržaj uključuje hagiografije, apokrifne, mirakule, prikazanje, pjesme, srednjovjekovne romane i brojne druge književne vrste, a funkcija im je višestruka. Također je proučen jezik zbornika koji karakterizira mješavina crkvenoslavenskoga i čakavskoga književnog jezika. U nastavku rada detaljnije je opisano 15 zbornika koji su poslužili kao izvori za Rječnik hrvatske redakcije crkvenoslavenskoga jezika, uključujući Pariški zbornik, Ivančičev zbornik, Vinodolski zbornik, Petrisov zbornik, Oxfordski zbornik i druge. Opisuju se najvažnija obilježja, sadržaj i jezična slika svakoga zbornika, pri čemu se ističe njihova vrijednost i uloga u povijesti hrvatskoga glagoljaštva.

Ključne riječi: hrvatsko glagoljaštvo, zbornici, neliturgijski sadržaj, jezik

Summary

This paper explores Croatian Glagolitic non-liturgical miscellanies, focusing on those written between the 14th and 16th century. Their content is diverse and includes hagiographies, apocrypha, miracles, saints' plays, poems, medieval novels, and many other literary genres, and their function is multiple. The language of the miscellanies is analysed and described as a mixture of Čakavian and Church Slavonic elements. Furthermore, 15 miscellanies that served as sources for the Dictionary of the Church Slavonic language of Croatian redaction, including Paris Miscellany, Ivančić Miscellany, Vinodol Miscellany, Petris Miscellany, Oxford Miscellany, and others, are described in more detail. Each miscellany is defined by its main features, content, and language, emphasizing its value and role in the history of Croatian Glagolitism.

Key words: Croatian Glagolitism, miscellanies, non-liturgical content, language

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Korina Krolo, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce hrvatskog i engleskog jezika i knjižernosti, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 18. 9. 2024.

Potpis KKrolo

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: KORINA KROLO

Naslov rada: HRVATSKOGLAGOLJSKI ZBORNICI
NELITURGIJSKOGA SADRŽAJA

Znanstveno područje i polje: HUMANISTIČKE ZNANOSTI, FILOLOGIJA

Vrsta rada: ZAVRŠNI RAD

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
IZV. PROF. DR. SC. KATARINA LOZIĆ KNEZOVIĆ

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
/

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
IZV. PROF. DR. SC. TANJA BRESAN AUČIĆ
IZV. PROF. DR. SC. KATARINA LOZIĆ KNEZOVIĆ
DOC. DR. SC. NIKOLA SILJARA

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22).

Split, 18. 9. 2024.

Potpis studenta/studentice: KKrolo

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.